

אב תשע"ט, אוגוסט 2019

מדריך למורה

"חוק יסוד: ישראל - מדינת הלאום של העם היהודי"

מבוא

במהלך השנים האחרונות הוגשו מספר הצעות חוק בנושא הגדרתה של מדינת ישראל כמדינה יהודית, על אף ההסכמה הרחבה בציבור הישראלי על מאפייניה של מדינת ישראל כמדינת הלאום של העם היהודי עד כה לא עוגנה זהותה היהודית של המדינה בחוקי היסוד בצורה מפורטת ומפורשת¹. לדעת המציעים, עיגון אופייני היהודי של מדינת ישראל בחוק-יסוד, משלים את חוקי היסוד העוסקים בזכויות האדם והאזרח ("חוק יסוד הכנסת", "חוק יסוד כבוד האדם וחירותו", "חוק יסוד חופש העיסוק") ובכך מקרבים את האפשרות להגיע בעתיד לכינונה של חוקה שלמה ומקיפה. זאת ועוד, החוק נחוץ בפרט אל מול המבקשים לבטל את זכותו של העם היהודי לבית לאומי בארץ ישראל ואת ההכרה במדינת ישראל כמדינת לאום של העם היהודי.

"חוק יסוד: ישראל - מדינת הלאום של העם היהודי" הינו חלק מחוקי היסוד, שהם חלק בלתי נפרד מהיסודות החוקתיים של המדינה, שבהתאם לפשרת הררי אמורים להוות תשתית לחוקה העתידית. החוק נחקק והתקבל ברוב של 62 חברי כנסת, ביולי 2018.

היחידה תעסוק בהכרת תוכן החוק, השלכותיו על אופי המדינה ובוויכוח המתקיים אודותיו במרחב הציבורי, בקרב החברה היהודית ובקרב המיעוטים.

מטרות מרכזיות

בתחומי הידע:

התלמידים:

1. יכירו ויבינו את תוכן החוק ומרכיביו.
2. יבינו ש"חוק יסוד: ישראל-מדינת הלאום של העם היהודי" הינו חלק מחוקי היסוד, שהם חלק בלתי נפרד מהיסודות החוקתיים של המדינה, שיהוו בעתיד תשתית לחוקה של מדינת ישראל.
3. יבינו ש"חוק יסוד: ישראל-מדינת הלאום של העם היהודי" מאגד בתוכו את מאפייני מדינת ישראל כמדינה יהודית.
4. יבינו את מגוון הדעות בהקשר לחוק.

¹ בשנת 1992 התקבלו בכנסת "חוק יסוד כבוד האדם וחירותו" וחוק יסוד חופש העיסוק", סעיפי המטרה בשני החוקים מעגנים את ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית: מתוך חוק יסוד כבוד האדם וחירותו: "חוק יסוד זה, מטרתו להגן על כבוד האדם וחירותו, כדי לעגן בחוק יסוד את ערכיה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית". ובחוק חופש העיסוק: " חוק יסוד זה מטרתו להגן על חופש העיסוק כדי לעגן בחוק יסוד את ערכיה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית".

בתחום המיומנויות

התלמידים יתנסו במיומנויות של ניתוח טקסט, הצגת עמדה (טיעונים והנמקות).

בתחום הערכים:

התלמידים יפנימו את חזון המדינה הכולל את היותה של מדינת ישראל מדינת העם היהודי, ויבינו כיצד "חוק יסוד: ישראל-מדינת הלאום של העם היהודי" מבסס את מעמדה זה בישראל ובתפוצות.

קשיים צפויים בהוראת הנושא:

- אתגר דידקטי בהעברת המושגים שנלמדו ויישומם בהקשר לנושא.
- אתגר דידקטי ביישום מיומנויות כמו: התמודדות עם טקסט, חילוץ עמדה הכוללת טענה ונימוקים;
- קשיים רגשיים שמקורם בהתנגדות/ תמיכה בנחיצות החוק.

מושגים מרכזיים הנחוצים ללימוד "חוק יסוד: ישראל - מדינת הלאום של העם היהודי"

סוגי לאומיות וסוגי מדינות לאום, מדינת ישראל מדינת העם היהודי, מגילת העצמאות, הצדקות למדינת לאום דמוקרטית, מאפייניה של מדינת ישראל כמדינה יהודית במרחב הציבורי, מעמד המיעוטים בישראל, יהודי התפוצות, שסע לאומי עמדות/חלומות בהיבט הלאומי.

הכרעת הרוב, יסודות חוקתיים – חוקי יסוד, שריון ופסקת הגבלה, שוויון אזרחי.

תפיסות ליברליות דמוקרטיות: ליברליות-אינדיבידואליות ורפובליקניות.

עולם התוכן – "חוק יסוד: ישראל-מדינת הלאום של העם היהודי"

מערך שיעור ראשון: היכרות עם החוק וסעיפיו

היכרות עם [סעיפי החוק](#)

סעיפי החוק:

חוק-יסוד: ישראל – מדינת הלאום של העם היהודי*

1. עקרונות יסוד (א) ארץ ישראל היא מולדתו ההיסטורית של העם היהודי, שבה קמה מדינת ישראל.

(ב) מדינת ישראל היא מדינת הלאום של העם היהודי, שבה הוא מממש את זכותו

הטבעית, התרבותית, הדתית וההיסטורית להגדרה עצמית.

(ג) מימוש הזכות להגדרה עצמית לאומית במדינת ישראל ייחודי לעם היהודי.

(א) שם המדינה הוא "ישראל".

2. סמלי המדינה

(ב) דגל המדינה הוא לבן, שני פסי תכלת סמוך לשוליו, ומגן דוד תכול במרכזו.

(ג) סמל המדינה הוא מנורת שבעת הקנים, עלי זית בשני צדדיה, והמילה "ישראל" למרגלותיה.

(ד) המנון המדינה הוא "התקווה".

(ה) פרטים לעניין סמלי המדינה ייקבעו בחוק.

ירושלים השלמה והמאוחדת היא בירת ישראל.

3. בירת המדינה

(א) עברית היא שפת המדינה.

4. שפה

(ב) לשפה הערבית מעמד מיוחד במדינה; הסדרת השימוש בשפה הערבית במוסדות ממלכתיים או בפניהם תהיה בחוק.

(ג) אין באמור בסעיף זה כדי לפגוע במעמד שניתן בפועל לשפה הערבית לפני תחילתו של חוק-יסוד זה.

המדינה תהיה פתוחה לעלייה יהודית ולקיבוץ גלויות.

5. קיבוץ גלויות

(א) המדינה תשקוד על הבטחת שלומם של בני העם היהודי ושל אזרחיה הנתונים בצרה ובשביה בשל יהדותם או בשל אזרחותם.

6. הקשר עם העם היהודי

(ב) המדינה תפעל בתפוצות לשימור הזיקה בין המדינה ובין בני העם היהודי.

(ג) המדינה תפעל לשימור המורשת התרבותית, ההיסטורית והדתית של העם היהודי בקרב יהדות התפוצות.

המדינה רואה בפיתוח התיישבות יהודית ערך לאומי, ותפעל על מנת לעודד ולקדם הקמה וביסוס שלה.

7. התיישבות יהודית

הלוח העברי הוא לוח רשמי של המדינה ולצדו ישמש הלוח הלועזי כלוח רשמי; השימוש בלוח העברי ובלוח הלועזי ייקבע בחוק.

8. לוח רשמי

(א) יום העצמאות הוא יום החג הלאומי הרשמי של המדינה.

9. יום העצמאות יומי זיכרון

(ב) יום הזיכרון לחללי מערכות ישראל ויום הזיכרון לשואה ולגבורה הם ימי זיכרון

רשמיים של המדינה.

10. שבת ומועדי ישראל הם ימי המנוחה הקבועים במדינה; למי שאינם יהודים זכות לקיים את ימי המנוחה בשבתם ובחגייהם; פרטים לעניין זה ייקבעו בחוק.
11. אין לשנות חוק-יסוד זה אלא בחוק-יסוד שהתקבל ברוב של חברי הכנסת.

ימי מנוחה
ושבתון

נוקשות

בנימין נתניהו

ראש הממשלה

יולי יואל אדלשטיין

יושב ראש הכנסת

ראובן ריבלין

נשיא המדינה

המורה יחלק את נוסח החוק ויקיים דיון בכיתה:

שאלות:

1. הסבירו מהם שלושת המאפיינים של חוק יסוד וכיצד הם באים לידי ביטוי ב"חוק יסוד: ישראל-מדינת הלאום של העם היהודי".
2. הסבירו כיצד "חוק יסוד: ישראל-מדינת הלאום של העם היהודי" מבסס את קיומה של מדינת ישראל כמדינת לאום יהודית.
3. קראו את סעיפי החוק. הציגו סעיפים שיש בהם הוראות ביצוע (יישומיות) וסעיפים שיש בהם ביטויים הצהרתיים².
4. הסבירו אילו ערכים באים לידי ביטוי בחוק. בססו תשובתכם על פי סעיפי החוק.
5. זכויות האדם והאזרח מעוגנות בחוקי יסוד אחרים, חוק יסוד הכנסת- הזכות לבחור ולהבחר, חוק יסוד כבוד האדם וחירותו, חוק יסוד חופש העיסוק. האם לדעתכם נכון לעגן זכויות אלה גם ב"חוק יסוד: ישראל-מדינת הלאום של העם היהודי"? נמקו.

²שאלה זו בודקת מיומנות של מיון על פי קריטריון של פעלים. ראו על מיומנות מיון בספר הלימוד: " להיות אזרחים בישראל- במדינה יהודית ודמוקרטית, עמ' 172.

מערך שיעור שני: הצדקות למדינת לאום והוויכוח הציבורי סביב

”חוק יסוד: ישראל- מדינת הלאום של העם היהודי”

יש לחזור עם התלמידים על פרק ההצדקות לקיומה של מדינת לאום.

מומלץ להשתמש בתרגול בספרי הלימוד העוסק בהצדקות למדינות לאום :

”להיות אזרחים בישראל” - עמ' 47-48.

”ישראל מדינה יהודית ודמוקרטית” – עמ' 48-50

עבודה בכיתה:

לפניכם מסמכים שונים בוויכוח על ”חוק יסוד: ישראל- מדינת הלאום של העם היהודי”.

שלב ראשון : עבודה בארבע קבוצות.

המורה מחלק לכל קבוצה מסמך אחד ועל הקבוצה לסכם בכתב את העמדה והנימוקים מתוך המסמך.

שאלות מנחות לקריאת המסמכים:

1. הציגו את עמדתו/ טענתו של כותב המסמך ביחס ל”חוק יסוד: ישראל-מדינת הלאום של העם היהודי”.
2. הסבירו את הנימוקים של כותב המסמך.
3. האם כותב המאמר הביא הצדקה למדינת לאום? הציגו הצדקה זו.

שלב שני : במליאת הכיתה

- כל קבוצה מציגה את עמדת כותב המאמר ואת נימוקיו .
- המורה והתלמידים יסכמו את הנקודות שלגביהן הייתה הסכמה והנקודות שלגביהן הייתה מחלוקת בין הטקסטים השונים.
- לגבי הסעיפים הנמצאים במחלוקת, התלמידים יציגו נימוקים בעד ונגד סעיפים אלו.

המסמכים – בעמוד הבא

המסמכים:

1. אביעד בקשי³, "האם חוק הלאום שולל את הזכות לשוויון?"

במילה אחת: לא. ומכאן ואילך אפרט

א. ההבחנה בין זכויות פרט לזכות להגדרה עצמית לאומית

... חוק הלאום שולל במפורש את השוויון במישור ההגדרה העצמית הלאומית אך הוא אינו נוגע לשאלת השוויון במישור זכויות הפרט. בעניין זה החוק מותיר את מלוא ההגנות שהעמיד המשפט הישראלי ערב חקיקתו.

ישנם מבקרים של חוק הלאום אשר עומדים על ההבחנה בין זכויות פרט לבין זכות להגדרה עצמית לאומית ופשוט גורסים שכשם שאין הצדקה לעדיפות של פרט על פרט אחר, כך אין להצדיק במישור ההגדרה העצמית הלאומית עדיפות, ובוודאי בלעדיות, ללאום אחד. כזו היא עמדת הרשימה המשותפת בעתירתה יחד עם אחרים בדרישה לביטול חוק הלאום. לשיטתם, גם במישור הלאומי "אין עם שזכויותיו עליונות על אלו של עם אחר" ובהמשך העתירה טוענים העותרים לפגיעה "בזכות הקיבוצית לכבוד" הזכות לכבוד אינה רק זכות אישית של כל אזרח אלא זכות לאומית של ערביי ישראל. ... את הרעיון הציוני של מדינת לאום, שאותו מאמצות מרבית מדינות אירופה, מוקיעים העותרים כרעיון גזעני שלא נראה כמותו מאז משטר האפרטהייד בדרום-אפריקה. בהמשך לכך מתקוממים העותרים לא רק נגד סעיף ההתיישבות בחוק הלאום, אלא גם נגד הסעיף שמעגן את חוק השבות ואפילו נגד הסעיפים שקובעים כי סמלי המדינה, הימנונה וחגייה הרשמיים יבטאו מורשת לאומית יהודית.

..מבקרים אחרים פשוט מנסים לטשטש את ההבחנה החדה שחוק הלאום עושה בין מישור ההגדרה העצמית הלאומית לבין מישור זכויות הפרט. הם מסרבים להודות שהם שוללים את זכותו של העם היהודי להגדרה עצמית לאומית. טשטוש ההבחנה בין המישור הפרטי למישור הלאומי נועד לייצר דה-לגיטימציה לחוק הלאום. מכיוון שמוסכם שזכויות פרט מגיעות לכל, טשטוש ההבחנה בין המיקוד של חוק הלאום במישור הלאומי לבין המישור הפרטי נועד לצבוע אותו כחוק ששולל את השוויון האזרחי. זו היא קודם כל טענה שגויה. אך לדעתי זו גם טענה מסוכנת....

ב. ההבחנה בין ה"דמוס" לבין ההגדרה העצמית הלאומית

טענה אחרת נגד חוק הלאום היא שהוא מחליף את ה"דמוס" – במקום ריבונות כלל האזרחים תבוא ריבונות של בני העם היהודי גם כאן מדובר בחוסר הבחנה. הפעם בין שני מושגים של עם. בין ה"דמוס" שלו נתון השלטון לבין הלאום שנהנה מהגדרה עצמית לאומית במדינה כתוצאה מבחירתו של הדמוס. חוק הלאום מגדיר את הלאום האתני-תרבותי שנהנה מהגדרה עצמית לאומית באופן בלעדי במדינת ישראל. אין בכך חידוש ביחס לזהותה של ישראל, החידוש נעוץ רק בעיגונה החוקתי הפורמלי של זהות זו. חוק הלאום משדרג לרמת חוק-יסוד את עקרון השבות וקיבוץ הגלויות ומוסיף לראשונה עיגון פורמלי של יחסי מדינת ישראל ויהדות התפוצות אך אין בין זה לבין זיהוי ה"דמוס" והריבונות שנתונה לו דבר. העם שנתון לו השלטון הוא אזרחי ישראל, כל אזרחי ישראל, ללא הבדלים לאומיים או אחרים, ורק אזרחי ישראל.... כשם שחוק הלאום לא מפחית מהיקף ההגנה על זכויות האדם והזכות לשוויון בישראל כך אין הוא פוגע בעקרון ריבונות העם – זה השמור לאומת האזרחים ולה בלבד.

³ד"ר אביעד בקשי הוא ראש המחלקה המשפטית בפורום קהלת.

ג. האם חוק הלאום משפיע על זכויות פרט?

... חוק הלאום איננו חוק הצהרתי בלבד. הוא חוק-יסוד אשר משנה את המשוואה החוקתית בישראל. ... עם המעבר לעיגון פורמלי של ערכיה החוקתיים של ישראל בחוקי-יסוד[חוק יסוד כבוד האדם וחוק יסוד חופש העיסוק 1992] נוצר חוסר איזון כך שערכי זכויות הפרט שודרגו וערכיה של ישראל כמדינת לאום נותרו מאחור. חוק הלאום משיב... את האיזון [שהופר] ...

מענה ואילך במצבים שבהם קיימת התנגשות בין זכויות פרט לבין ערכים לאומיים, הממשלה ובתי המשפט לא יתנו אוטומטית עדיפות לערך זכויות האדם אלא יצטרכו לערוך איזון אופקי אשר מביא בחשבון במידה שווה את זכויות מחויבותה של ישראל לזכויות פרט ואת מחויבותה להמשיך ולקיים בית לאומי לעם היהודי בישראל. יש להבחין בין שלילת זכות לבין הוספת זכות שיש לערוך עימה איזון.....

חוק הלאום לא מעניק עליונות לערך הלאומי ואין שחר לטענה שבעקבותיו הערך הלאומי לעולם יכריע. כמו בכל איזון אופקי, לעתים הערך הלאומי יגבר ולעתים יגברו ערכי זכויות האדם או הדמוקרטיה. הכל בהתאם לנסיבות. אך עידן העליונות האוטומטית של ערכי זכויות הפרט מול הזכות הלאומית הסתיים עם חקיקת חוק הלאום.

ד. מדוע לא נכלל סעיף שוויון בחוק הלאום?

ראשית, מפני שזה איננו החוק המתאים. המשבצת הטבעית לכך היא חוקי-היסוד שעוסקים בזכויות אדם כמו גם חוק-יסוד הכנסת שעוסק בזכות להשתתפות פוליטית. שנית, השוויון כבר מעוגן בזכות חוקתית במשפט הישראלי. במישור ריבונות העם הוא מעוגן מפורשות בסעיף 4 לחוק-יסוד: הכנסת. ... השוויון הוכר בפסיקה הישראלית כזכות חוקתית מחייבת הנגזרת מן הזכות לכבוד.

חוק הלאום לא בא לגרוע מזכויות האדם בישראל או מריבונות כלל האזרחים על המדינה. חוק הלאום רק הוסיף למפעל חוקי-היסוד את הרגל החסרה של הזכות להגדרה עצמית לאומית.

(אביעד בקשי "האם חוק הלאום שולל את הזכות לשוויון?" , ICON-S-IL Blog , 21.10.2018)

2. גדי טאוב, ניסים סופר, "כן, מדינת הלאום של העם היהודי"

מגילת העצמאות נפתחת בקביעה שאין ברורה ממנה: "בארץ ישראל קם העם היהודי, בה עוצבה דמותו הרוחנית, הדתית והמדינית, בה חי חיי קוממיות ממלכתית, בה יצר נכסי תרבות לאומיים וכלל - אנושיים, והוריש לעולם כולו את ספר הספרים הנצחי". המגילה קבעה שגם ליהודים, "ככל עם ועם" יש זכות להגדרה עצמית שתבטא דמות רוחנית, דתית ומדינית זו. כשחוק יסוד הלאום קבע, כי "מימוש הזכות להגדרה עצמית לאומית במדינת ישראל ייחודי לעם היהודי", הוא ניסח בבטוח דבר שאין בו כל חדש.

מאחר שברוב מדינות הלאום יש מיעוטים לאומיים, מועצת אירופה ניסחה אמנה שתנחה את חברות האיחוד בשאלה כיצד צריכה מדינה דמוקרטית הגונה לנהוג במיעוטים. "אמנת המסגרת להגנתם של מיעוטים לאומיים"

אינה דורשת ממדינות האיחוד להתנער מאופיין הלאומי כדי ליצור זהות אחרת שתכלול גם את המיעוט. מיעוטים גם אינם חפצים בכך בדרך כלל, שכן האתגר העומד בפניהם הוא ההגנה על זהותם הנפרדת מבלי לאבד מזכויותיהם. ואילו יצירת זהות משותפת נתפשת בעיני מיעוטים לאומיים יותר כמו הטמעה בכפייה, כפי שניתן לראות למשל מהתגובה המוסלמית לחוק הרעלה שנחקק בצרפת בעלת הלאומיות האזרחית.

במקום זה האמנה דורשת שיינתנו לחברי המיעוט אמצעים להגן על זהותם הקולקטיבית הנפרדת. כדי לעשות זאת האמנה מבקשת לאפשר לבני המיעוט ללמוד בשפתם, לתת להם שירותי דת שווים לאלה של בני הרוב ולהבטיח להם מידה של אוטונומיה תרבותית. כך עשתה גם מגילת העצמאות, כאשר הבטיחה לא רק שוויון זכויות אזרחי ומדיני, ובכלל זה הזכות לבחור ולהיבחר, אלא גם זכויות ל"דת, מצפון, לשון, חינוך ותרבות". מדינת ישראל הקפידה על יישומן של זכויות קבוצתיות אלו מאז ועד היום.

את אופייה היהודי של המדינה ניתן יהיה לבטל רק אם תבוטל הדמוקרטיה. שכן כל עוד יש בישראל רוב יהודי גדול וזכות הצבעה כללית, תתמוך ההכרעה הדמוקרטית בקיום סממניה של מדינת הלאום של העם היהודי - "ישראל" יישאר שמה, מגן דוד ושני פסים תכולים בדגלה, המנורה בסמלה, עברית לשונה הרשמית, שבת יום המנוחה בה וחגי ישראל לזו לוח השנה שלה. ראוי להזכיר לכל המתנגדים לתוכן של חוק יסוד הלאום בשם מגילת העצמאות, כי אי אפשר להכיר בזכות האוניברסלית להגדרה עצמית, אבל להתנגד למימושה דווקא במקרה של היהודים. כפי שנאמר במגילה עצמה: "זוהי זכותו הטבעית של העם היהודי להיות ככל עם ועם עומד ברשות עצמו במדינתו הריבונית".

(גדי טאוב, ניסים סופר, "כן, מדינת הלאום של העם היהודי", הארץ, 18.04.19)

3. עתירת ועדת המעקב העליונה לענייני הערבים בישראל נגד הכנסת

עתירה למתן צו על תנאי לביטול חוק הלאום בבית המשפט העליון בשבתו כבית משפט גבוה לצדק בג"ץ 5866/18 העותרים:

1. ועדת המעקב העליונה לענייני הערבים בישראל
2. הרשימה המשותפת בכנסת
3. ועד ראשי הרשויות המקומיות הערביות
4. עדאלה – המרכז המשפטי לזכויות המיעוט הערבי בישראל.

מוגשת בזאת עתירה בה מתבקש בית המשפט הנכבד להוציא מלפניו צו על תנאי המופנה למשיבים והמורה להם לבוא וליתן טעם מדוע לא יבוטל חוק יסוד: ישראל מדינת הלאום של העם היהודי.

- חוק היסוד קובע את הקונסטיטוציה והזהות החוקתית של המשטר. הוא קובע את זהותו של הריבון, רצונו ויעדיו. לכן, השפעתו של חוק יסוד זה על המשטר החוקתי תהיה רחבה ומקיפה ביותר. הסקירה המשווה מגלה כי אין כיום אף חוקה בעולם שנתפסת כדמוקרטית אשר מנכסת את המשטר לשירותה של קבוצה אתנית אחת. הסקירה ההיסטורית-משפטית מעידה כי מדינות שעייגו את המובן של The We People באופן אתני ומדיר, הפכו את נישולם, דיכויים והשפלתם של הילידים למדיניות.

- התכלית הדומיננטית של חוק היסוד הינה הפגיעה הן בזכות לשוויון והן בזכות לכבוד. אין זה מקרי, שהצעות לעגן בחוק היסוד את עקרון השוויון נדחו. פשיטא, עקרון איסור ההפליה אינו רלבנטי כי מלכתחילה הערבים והיהודים אינם שווים תחת המשטר החוקתי של חוק היסוד. לכן ההפליה על בסיס ההפרדה והעליונות היהודית מתגלים בכל סעיפיו. כך למשל, למרות שחוק היסוד חל על אוכלוסייה ערבית גדולה מאוד בקו הירוק, הוא קובע כי רק היהודים הם אזרחים או אזרחים בפוטנציה; חוק היסוד מעגן זכויות קיבוציות בלעדיות לרוב היהודי כאילו הוא מיעוט בסכנת התבוללות ולעומת זאת ובניגוד למשפט הבינלאומי הוא מתעלם כליל מהזכויות הקיבוציות של הערבים בישראל כמיעוט-מולדת וגם מבטל את מעמדה של הערבית כשפה רשמית ובניגוד לחוק. אכן עקרונותיו של חוק יסוד זה הן מהקיצוניות ביותר מאז סיום משטר האפרטהייד.

- העותרים יטענו כי הכנסת כרשות מכוננת חרגה מסמכותה באופן קיצוני ביותר בחקיקת חוק יסוד הלאום מאחר והוא שולל את העקרונות הדמוקרטיים הבסיסיים עד כדי פגיעה במבנה החוקתי; פוגע באופן מסיבי בגרעינים של זכויות האדם ובעיקר בעקרונות איסור ההפליה וכבוד האדם; והוא מפר את הנורמות של המשפט הבינלאומי ובעיקר את אלה האוסרות, בין היתר, על קיומם של חוקים המייצרים זהות חוקתית על בסיס גזעני. כמו כן, העותרים יטענו כי הכנסת עשתה שימוש לרעה בסמכותה המכוננת כי חוק היסוד נחקק על מנת לקדם תכליות פסולות; הוא נחקק ממניעים שמבוססים על כפייה, ומבלי לחתור לקונצנזוס רחב, חוצה-לאומים וכי האופן בו התקבל חוק יסוד הלאום מלמד על אי שקילת השלכותיו ביחס לאוכלוסיות הלא-יהודיות **(בג"ץ 5866/18, מתאר בית המשפט העליון)**

4. המכון הישראלי לדמוקרטיה, "כל מה שרציתם לדעת על חוק הלאום"

מהו בעצם חוק הלאום ומה הבעייתיות שבו? מה החוק אומר לגבי יהדות התפוצות? האם הזכות לשוויון לא מובטחת כבר בחוק יסוד כבוד האדם וחירותו? כל מה שחשוב לדעת על חוק הלאום:

מזה כעשור, מבקשים בכנסת להעביר את חוק יסוד: מדינת הלאום. היוזמה החלה לקרום עור וגידים בכנסת ה-18, ביוזמתם של חברי הכנסת אבי דיכטר וזאב אלקין, ובכנסת ה-19 הביאה למשבר קואליציוני שיש הטוענים כי היה הטריגר לפירוק הממשלה והליכה לבחירות לאחר כשנתיים וחצי בלבד של כהונה. חוק הלאום, הינו חוק יסוד המבקש לעגן את זהותה היהודית של המדינה, על מאפייניה וסמליה, והועבר בכנסת בקריאה שלישית בתאריך 19.6.18 ברוב של 62 קולות בעד מול 55 קולות נגד (ושני נמנעים). החוק מעורר מחלוקת משום שהוא מעגן את הערך החוקתי של הזהות היהודית, אך אינו כולל, בניגוד למגילת העצמאות וחוקות של מדינות לאום אחרות בעולם, את המחויבות לערך השוויון לצד הערך הלאומי.

מה קיים בחוק הלאום? מה הבעיות בו? איך אפשר היה לנסח חוק שיהיה מקובל על רוב הציבור הישראלי? מה הוא חוק הלאום?

חוק יסוד ישראל: מדינת הלאום של העם היהודי מעגן את מעמדה של ישראל כמדינת הלאום של העם היהודי. החוק כולל את עקרון השבות, סמלי המדינה, חגי ישראל והשפה העברית.

נשמע מעולה. אז מה הבעיה?

על אף שחוק הלאום הוא בעיקר הצהרתי, אין בנוסח החוק שום אזכור לערך השוויון ואף מילה על חשיבות השמירה על הדמוקרטיה בישראל. למעשה, החוק מתעלם לחלוטין מהכרזת מגילת העצמאות שקבעה מתן שוויון זכויות לכל אזרחי המדינה; אפילו צמד המילים "יהודית ודמוקרטית" לא מוזכרת.

חוק הלאום חייב להיות כזה שנתגאה בו, ולכן הוא חייב לכלול שוויון לכולם. חובה לחשב מסלול מחדש ולנסח חוק יסוד לאום שכולנו נרגיש חלק ממנו. כזה שיכבד את כל תושבי המדינה, כולל המיעוטים.

למה הדרושים חשים שחוק הלאום פוגע בהם? הרי מדינת ישראל תמיד הייתה מדינה יהודית.

עד היום המסמך שהגדיר את אופייה של המדינה היה מגילת העצמאות, ובה התחייבות מפורשת להענקת שוויון זכויות למיעוטים החיים במדינת ישראל. כאמור, חוק הלאום מתעלם ממגילת העצמאות, לא מתחייב לערכיה, ומצד שני גם לא מגדיר שום מחויבות לשוויון זכויות לכלל המיעוטים החיים בישראל.

יש מספיק חוקי יסוד על שוויון ודמוקרטיה. הגיע הזמן לדאוג לדמותה היהודית של המדינה!

ישראל היא מהמדינות היחידות בעולם הדמוקרטי שאין להן חוקה ובה מעוגנות זכויות היסוד של המיעוטים. בבדיקה שערכנו נמצא שבכל מדינה, לרבות מדינות לאום מובהקות, קיים עיגון לזכויות המיעוטים לשוויון מלא. עיגון ההיבט היהודי-לאומי, מבלי לשריין לצידו את ערך השוויון שהוגדר במגילת העצמאות, יוביל להפרת האיזון בין יהודית לדמוקרטית, שלפי חלק גדול מהציבור מדובר בתהליך שכבר קורה: ממדד הדמוקרטיה לשנת 2017, נמצא כי 46.5% מהישראלים סבורים שהרכיב היהודי במדינה חזק מדי, בעוד שרק 26.5% סבורים שהרכיב הדמוקרטי חזק מדי.

האם הזכות לשוויון לא מובטחת כבר מחוק יסוד כבוד האדם וחירותו?

התשובה היא לא. זה נכון שההגנה החוקתית היחידה שקיימת למיעוטים בישראל היא לפי חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו. אבל החוק אינו כולל מפורשות את הבטחת השוויון. חוק הלאום נועד, לפי הסברי תומכיו, לשנות את הפירוש הזה של בית המשפט, בהקשרים שונים, ולמעשה להתגבר עליו.

מה הבעיה בהפרדת היישובים והשמירה על צביון ייחודי של קהילות?

הגנה חוקית, ועוד ברמה של חוק יסוד, על הדרה גזעית ביישובים היא פגיעה קשה מאד בשוויון וכבוד האדם. עוד בשנות ה-50 בארה"ב נקבע כי "נפרד לא יכול להיות שווה". האם אנחנו רוצים להיות הדמוקרטיה היחידה בעולם שתתיר בחוק הפרדה גזעית?

במה זה שונה מוועדות הקבלה שהיו בזמנו לקיבוצים והיום ליישובים מסוימים?

בחוק הלאום לא מדובר על ועדות קבלה. בשנת 2011 עבר חוק ועדות הקבלה שמאפשר ליישובים קטנים לקיים ועדות קבלה על בסיס "התאמה למרקם החברתי של היישוב". עם זאת בחוק נכתב בפירוש שאסור להפלות אדם בשל גזע לאום דת וכו'. חוק הלאום קובע נורמה קיצונית בהרבה יותר, המאפשרת באופן מפורש להקים יישוב המבוסס על לאום.

האם השפה העברית והשפה הערבית אמורות להיות שוות?

העובדה שישראל היא מדינת הלאום יכולה לאפשר מעמד רם יותר לשפה העברית. גם בהצעת החוקה של המכון לדמוקרטיה נקבע כי עברית היא "שפת המדינה" ועברית היא "שפה רשמית". מדוע אבל צריך, כפי שהחוק קובע,

לפגוע במעמדה הקיים של השפה הערבית כשפה רשמית? מה נשיג בכך, מלבד ניסיון לתקוע "אצבע בעין" של המיעוט שחי בישראל?

החוק יוצא חוצץ נגד יהדות התפוצות. אם הם לא חיים כאן למה הם צריכים להתערב לנו?

חוק הלאום קובע שהמדינה צריכה לפעול רק "בתפוצות" לטיפול הקשר עם יהדות התפוצות. זאת אומרת שבישראל היא לא צריכה לעשות זאת. זה נעשה בשל חשש המפלגות החרדיות שהחוק יפורש ככזה שמטיל חובות על המדינה להכיר בזרמים לא-אורתודוכסיים ביהדות (בחול"ל חלק משמעותי מהיהודים הם רפורמים או קונסרבטיבים). אין שום סיבה שדווקא בחוק יסוד המגדיר את המדינה כמדינת לאום, יהיה סעיף שמשדר ניכור כלפי התפוצות.

[\(המכון הישראלי לדמוקרטיה, "כל מה שרציתם לדעת על חוק הלאום", 16 באוגוסט, 2018\) כל מה שרציתם לדעת על חוק](#)

[הלאום](#)

שאלות לדוגמה על פי הדגם של בחינת הבגרות:

שאלת ידע פשוט:

1. הציגו שני מאפיינים יהודיים של מדינת ישראל המופיעים ב"חוק יסוד: ישראל-מדינת הלאום של העם היהודי".
2. הציגו שתי הצדקות למדינת ישראל כמדינת לאום המופיעות בחוק הלאום.

שאלות ידע מורכב: (אשכול העם היהודי)

1. הצג שני נושאים המופיעים ב"חוק יסוד: ישראל-מדינת הלאום של העם היהודי".
2. הצג מאפיין זהות של יהודי התפוצות.
3. הסבר איזה מרכיב זהות של יהודי התפוצות מתזק חוק הלאום

שאלת אירוע צד אחד:

הסוכנות היהודית אחראית מטעם המדינה על הקשר עם קהילות יהודיות בתפוצות. לאחרונה יזמה הסוכנות מיזם חדש בו שליחים ישראלים ששבו ארצה משליחות בתפוצות יקבלו כלים ועזרה בשמירה על קשר מול קהילותיהם גם לאחר סיום השליחות. בכיר הדגיש כי מהלך זה יחזק את הקשר בין מדינת ישראל לעם היהודי בתפוצות וכן יסייע לשמר את המורשת היהודית של כל קהילות העם היהודי. לדבריו, במהלך זה הסוכנות היהודית מצליחה לקיים באופן משמעותי ואמיץ את אחד מחוקי היסוד ציין והצג את חוק היסוד שעליו התבסס בכיר הסוכנות. הסבר כיצד חוק יסוד זה בא לידי ביטוי בדברי הבכיר.

שאלת עמדה

במדינת ישראל דיוני בית המשפט מתנהלים בשפה העברית. אזרחים דוברי ערבית ביקשו שבמקרה בו שני הצדדים דוברי ערבית, תשתדל הנהלת בתי המשפט למנות שופט שדובר ערבית וכך יתנהל הדיון בערבית, לדבריהם כך יקל עליהם להתנהל בבית המשפט ולהציג את עמדתם. בית המשפט דחה את הבקשה. יש התומכים בהצעה לאפשר דיון בערבית בבית המשפט, ויש המתנגדים לכך. הבא את עמדתך בעניין זה. הצג שני נימוקים המתבססים על מושגים מתחום האזרחות - נימוק אחד לעמדתך ונימוק אחד (אחר) לעמדה המנוגדת לשלך.

בכתיבתך הקפד על הרכיבים האלה :

- א. טענה- הצג את עמדתך באופן ברור
- ב. הנמקת עמדתך- הצג נימוק המבוסס על מושגים וידע מלימודי האזרחות.
- ג. הנמקת העמדה המנוגדת- הצג נימוק לעמדה המנוגדת לעמדתך, המבוסס על מושגים וידע מלימודי האזרחות.